🧑‍🎨 מי אני? דיוקן עצמי ופרופורציות הפנים

כיתה ד' | אומנות | 45 דק' | שיעור לפי מעגל הלמידה · מערך למורה

❓ איפה באמת נמצאות העיניים בפנים שלנו – ומה עוד דיוקן עצמי יכול לספר עלינו?

עיגון בתוכנית הלימודים: שכבות ד'–ו' – "מי אני?": פורטרט עצמי; מושגי יסוד: רישום, תיאור ריאליסטי (תכנית הלימודים באומנות לבית הספר היסודי הממלכתי והממלכתי-דתי (התשע"ו), משרד החינוך – הפיקוח על הוראת האומנות – פרק "שכבות ד-ו", הצעה לתכנים ולנושאים (דוגמאות))

„שאלה אישית שמעסיקה את התלמיד (לדוגמה: "מי אני?") מציאת פתרון (...) תוך פיתוח מודעות עצמית, חשיבת חקר ויכולת מידענית – חיפוש אמנים העוסקים בשאלות דומות (פורטרט עצמי, דיוקנאות משפחתיים (...))."

מטרות

מטרה מרכזית: התלמידים יציירו דיוקן עצמי מתצפית במראה בעזרת קווי עזר, כך שקו העיניים ממוקם בערך באמצע גובה הראש, ויוסיפו פרט אחד שמספר על זהותם וינמקו אותו.

- התלמידים ימדדו בעזרת רצועת נייר את מיקום העיניים, האף והפה ביחס לגובה הראש וישוו את הממצא להשערה שלהם.
- התלמידים ישרטטו קווי עזר (קו עיניים, קו אף, קו פה) וימקמו לפיהם את חלקי הפנים.
- התלמידים ישוו בין דיוקן מהזיכרון לדיוקן מתצפית ויסבירו לפחות הבדל אחד בעזרת המושג פרופורציה.

ידע קודם: רישום בעיפרון רך ושימוש במחק. · מדידה באורך והבנת "חצי" ו"שליש" (מתמטיקה). · היכרות ראשונית עם המושג דיוקן.

מושגים: דיוקן · דיוקן עצמי · פרופורציה · קווי עזר · ציור מתצפית

חומרים: מראה קטנה לכל תלמיד או זוג · דפי A4 ועפרונות רכים (2B), מחקים · רצועת נייר באורך 30 ס"מ לכל זוג (למדידה) · הקרנה של דיוקנאות עצמיים של אומנים ישראלים מאתר מוזיאון · מחשב או לוח חכם לסרטון ולסימולטור

בטיחות: מדידת הפנים בזוגות נעשית בלי לגעת בפנים של בן הזוג. מראות – רק מראות פלסטיק או מראות עם מסגרת מוגנת.

מהלך השיעור לפי שלבי מעגל הלמידה

1. פתיחת המעגל – איתור ידע קודם **6 דק'**	*מאתרים ידע קודם: כך אנחנו מציירים פנים מהזיכרון; ומה אומן מספר על עצמו בדיוקן.* 1. "בשתי דקות, בלי מראה – ציירו את הפנים שלכם מהזיכרון." שומרים את הדף בצד. 2. מקרינה את הסרטון של גלריית הדיוקנאות הלאומית (3:37) ועוצרת אחרי שני דיוקנאות: "מה האומן בחר להראות על עצמו – חוץ מהפנים?" 3. שואלת: "איפה נמצאות העיניים בראש – בשליש העליון, באמצע או למטה?" כל תלמיד מסמן השערה בדף. 4. מציגה את השאלה המובילה. 🎬 **סרטון:** Art Explainer: what is a self-portrait? (National Portrait Gallery) – youtube.com/watch?v=pRphIV1kglY **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה לסרטון: "הוא צייר את עצמו עם המכחול – כדי שנדע שהוא צייר". • השערה צפויה: רוב התלמידים מסמנים "בשליש העליון" – נשמר לבדיקה בהתנסות.

2. התנסות **11 דק׳**	*התנסות: מודדים פרופורציות אמיתיות לפני שלומדים את הכללים.* 1. מחלקת לכל זוג רצועת נייר. אחד מצמיד אותה מקודקוד הראש ועד הסנטר של בן הזוג (בלי לגעת בפנים) ומסמן עליה קו עיניים, קצה אף ופה. 2. "קפלו את הרצועה לחצי: איפה נפל קו העיניים? קפלו את החצי התחתון לחצי: איפה האף?" 3. אוספת על הלוח ממצאים של חמישה זוגות ליד ההשערות. 4. בתחנת המחשב: זוגות מציירים פנים בסימולטור הריבועים לפי מה שמדדו ובודקים מה קורה כשמזיזים את העיניים למעלה. 🕹️ **סימולטור:** דיוקן בריבועים – ציירו פנים שבהן העיניים בשורה 6 (האמצע), קצה האף בשורה 9 והפה בשורה 10. (בעמוד השיעור באתר) **תשובות צפויות:** • ממצא צפוי: "קו העיניים כמעט על הקיפול – באמצע". • קושי צפוי: מסמנים את קו הגבות במקום העיניים ← המורה מבקשת לסמן את אמצע האישון.
3. המשגה **9 דק׳**	*מהמדידות אל המושגים: פרופורציה וקווי עזר.* 1. מסכמת את הממצא: "העיניים בערך באמצע גובה הראש – ולא בשליש העליון כמו שרובנו ציירנו מהזיכרון." 2. אני מדגימה על הלוח: אליפסה, קו אמצע לעיניים, קו לקצה האף באמצע בין העיניים לסנטר, קו לפה מעט מתחת לאף. חושבת בקול: "המרחק בין העיניים – בערך רוחב של עין אחת. האוזניים – בין קו העיניים לקו האף." 3. נעשה יחד: כל תלמיד משרטט אליפסה וקווי עזר בדף טיוטה, והמורה בודקת שלושה דפים על המצלמה. 4. מגדירה פרופורציה ודיוקן עצמי, ומדגישה: אלה פרופורציות של מבוגר במבט מלפנים; אצל ילדים העיניים מעט מתחת לאמצע, ואומנים לפעמים משנים כללים בכוונה כדי להביע משהו. **מושגים:** דיוקן – יצירה שמתארת אדם מסוים, בדרך כלל את פניו. · דיוקן עצמי – דיוקן שהאומן יוצר של עצמו – לעיתים מול מראה – ומספר בו גם משהו על מי שהוא. · פרופורציה – היחס בין הגודל והמקום של החלקים לבין השלם. למשל: העיניים בערך באמצע גובה הראש. · קווי עזר – קווים עדינים שמשרטטים בתחילת הציור כדי למקם נכון את חלקי הפנים, ואחר כך מוחקים. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "בציור שלי מהזיכרון העיניים היו למעלה ולכן המצח יצא קטן". • תפיסה שגויה נפוצה: "קווי העזר הם חלק מהציור" ← המורה מראה שמשרטטים אותם בעדינות ומוחקים בסוף. **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • למה רוב האנשים מציירים מהזיכרון את העיניים גבוה מדי? (הסקה)
4. יישום – ביצועי הבנה **11 דק׳**	*ביצוע הבנה: דיוקן עצמי מתצפית בעזרת קווי עזר, עם פרט שמספר על הזהות.* 1. עכשיו לבד: מתבוננים במראה, משרטטים אליפסה וקווי עזר עדינים, ורק אחר כך את חלקי הפנים. 2. "הוסיפו פרט אחד שמספר מי אתם – חפץ, רקע, תחביב – ובחרו איפה למקם אותו." רושמים משפט קצר בגב הדף. 3. עוברת ושואלת: "איפה קו העיניים שלך? מה הפרט מספר עליך?" ומסמנת בדף מעקב. **משימה:** ציירו דיוקן עצמי מול מראה בעזרת קווי עזר, והוסיפו פרט אחד שמספר מי אתם. **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה: "הוספתי כדורגל ברקע כי אני משחק בקבוצה". • קושי צפוי: לוחצים חזק מדי על קווי העזר ← המורה מדגימה אחיזה רפויה בקצה העיפרון. **שאלות מסדר חשיבה גבוה:** • אם הייתם שוברים כלל אחד בכוונה – איזה ולמה? מה זה היה מספר עליכם? (הערכה)

5. סגירת המעגל – רפלקציה והערכה **8 דק'**	*סגירת המעגל: השוואת שני הדיוקנאות, כרטיס יציאה, שאלון ורפלקציה.* 1. כל תלמיד מניח זה ליד זה את הדיוקן מהזיכרון ואת החדש ומספר לחבר מה השתנה (2 דק'). 2. כרטיס יציאה (2 דק'): כל תלמיד מקבל ציור פנים שהעיניים בו גבוהות מדי, מסמן במה הוא שגוי ומתקן בחץ. 3. שאלון בלוח החכם (3 דק'). 4. רפלקציה (דקה): "מה הפתיע אותי בהשוואה בין שני הדיוקנאות שלי?" **תשובות צפויות:** • תשובה צפויה בכרטיס: "העיניים גבוהות מדי – צריך להוריד אותן לאמצע הראש". • טעות צפויה: מתקנים את גודל העיניים ולא את המיקום ← המורה מזכירה את קיפול הרצועה. 📝 **שאלון** (6 שאלות) **ורפלקציה** – בדף לתלמיד. 🎟️ **כרטיס יציאה:** בציור הפנים שקיבלתם יש טעות בפרופורציה. סמנו מה שגוי וציירו חץ לאן צריך להזיז. • מזהה שהעיניים גבוהות מדי • מסמן חץ אל אמצע גובה הראש • משתמש במילה פרופורציה או אמצע

הלימה: מטרה – פעילות – עדות

מדידת פרופורציות והשוואה להשערה	פתיחה (השערה) והתנסות (רצועת נייר, סימולטור)	סימוני הרצועה, ממצאי הלוח, שאלה 1 ו-4 בשאלון
קווי עזר ומיקום חלקי הפנים	המשגה – הדגמה ושרטוט משותף; יישום – דיוקן במראה	הדיוקן העצמי, כרטיס היציאה
השוואה בין שני הדיוקנאות ונימוק	סגירה – השוואה בזוגות	הסבר בעל פה, שאלה 2 בשאלון

התאמה לשונות

מתקשים	• דף עם אליפסה וקווי עזר מודפסים מראש • מראה עם מדבקה בקו האמצע • שלושה קווי עזר בלבד: עיניים, אף, פה
בינוניים	• דיוקן עצמי עם קווי עזר ופרט זהות • משפט אחד שמסביר את הפרט
מתקדמים	• למדוד גם את פני בן הזוג ולבדוק: האם אצל ילדים העיניים מעט מתחת לאמצע? לרשום ממצא • לצייר דיוקן שני שבו שוברים כלל אחד בכוונה ולהסביר מה זה מביע

מחוון

- קו העיניים ממוקם בערך באמצע גובה הראש.
- נראים קווי עזר או סימני מדידה בתהליך.
- מסביר הבדל אחד בין הדיוקנאות בעזרת המושג פרופורציה.
- הפרט המוסף מספר על זהות התלמיד והוא מנמק אותו.

רב-תחומיות

- מתמטיקה: מדידה ויחס: קיפול רצועה לחצאים ולשלישים ומיקום חלקי הפנים כשבר מהגובה (חצי, שליש) – שימוש במושגי שבר ומדידה.

תשובות השאלון: 1–ב · 2–א · 3–ב · 4–א · 5–ב · 6–ב

🧑‍🎨 מי אני? דיוקן עצמי ופרופורציות הפנים

שם _____ כיתה _____ תאריך _____

❓ איפה באמת נמצאות העיניים בפנים שלנו – ומה עוד דיוקן עצמי יכול לספר עלינו?

🕹️ **בסימולטור: ציירו פנים שבהן העיניים בשורה 6 (האמצע), קצה האף בשורה 9 והפה בשורה 10.**
לפי הציור שלכם: האם העיניים באמת באמצע הראש? מה קרה כששמתם אותן גבוה יותר?

_____

_____

🛠️ **משימה:** ציירו דיוקן עצמי מול מראה בעזרת קווי עזר, והוסיפו פרט אחד שמספר מי אתם.

_____

_____

_____

📝 שאלון

1. איפה נמצאות העיניים בפנים של אדם מבוגר, בערך?

◯ בשליש העליון של הראש ◯ בערך באמצע גובה הראש ◯ קרוב לסנטר

2. מה זו פרופורציה?

◯ היחס בין הגודל והמקום של חלק לבין השלם ◯ הצבע של העור ◯ סוג של עיפרון

3. למה משרטטים קווי עזר בתחילת ציור פנים?

◯ כדי לקשט את הציור ◯ כדי למקם נכון את חלקי הפנים ◯ כדי שהציור יהיה כהה יותר

4. קצה האף נמצא בערך...

◯ באמצע בין קו העיניים לסנטר ◯ צמוד לקו העיניים ◯ מתחת לפה

5. מה מבדיל דיוקן עצמי מסתם ציור פנים?

◯ הוא תמיד בשחור-לבן ◯ האומן מצייר את עצמו ומספר משהו על מי שהוא ◯ הוא תמיד קטן

6. אומן צייר עיניים ענקיות ולא בפרופורציה נכונה. מה סביר?

◯ הוא לא יודע לצייר ◯ הוא בחר בכך כדי להביע משהו ◯ זו טעות בהדפסה

🎟️ **כרטיס יציאה:** בציור הפנים שקיבלתם יש טעות בפרופורציה. סמנו מה שגוי וציירו חץ לאן צריך להזיז.

_____

_____

🪞 רפלקציה

מה למדתי היום על פרופורציות הפנים?

_____

איך גילינו איפה נמצאות העיניים – מה עשינו?

מה הפתיע אותי בהשוואה בין שני הדיוקנאות שלי?

איפה עוד אוכל להשתמש בקווי עזר?

מה עוד הייתי רוצה לבדוק – למשל פנים של תינוק?

אני יכול/ה...	בטוח/ה	כמעט	עוד לא
אני יכול/ה למקם עיניים, אף ופה בעזרת קווי עזר.			
אני יכול/ה למדוד פרופורציה בעזרת רצועת נייר.			
אני יכול/ה לצייר דיוקן עצמי שמספר משהו עליי.			